<u>અસ્વીકરણ</u>: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

<u>DISCLAIMER:</u> The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

અહેવાલપાત્ર

ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતમાં

સિવિલ અપીલ હકુમત

સિવીલ અપીલ નં. ૧૬૧૬/૨૦૨૩

(@ એસએલપી (સી) નં. ૪૮૮૩/૨૦૨૩)

(@ ડાયરી નં. ૨૨૫૮૨/૨૦૨૦)

દિલ્હીની એન. સી. ટી. સરકાર અને અન્ય. અપીલકર્તા (ઓ)

વિરુદ્ધ

જય પાલ. પ્રતિવાદી

ચુકાદો

એમ. આર. શાહ, ન્યાયમૂર્તિ

૧. ૨૦૧૫ની રિટ પિટિશન (સી) નંબર ૪૭૭૬માં નવી દિલ્હી ખાતે દિલ્હી હાઈકોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા વિવાદિત ચુકાદા અને આદેશથી વ્યથિત અને અસંતોષ ની લાગણી અનુભવતા, જેના દ્વારા હાઈકોર્ટે ઉપરોક્ત રિટ પિટિશનને મંજૂરી આપી છે અને જાહેર કર્યું છે કે જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૮૯૪ (ત્યારબાદ "અધિનિયમ, ૧૮૯૪" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) હેઠળ શરૂ કરવામાં આવેલી સંપાદન કાર્યવાહી જમીન સંપાદન, પુનર્વસન અને પુનર્વસન અધિનિયમ, ૨૦૧૩ (ત્યારબાદ "અધિનિયમ, ૨૦૧૩" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) માં વાજબી વળતર અને પારદર્શિતાના અધિકારની કલમ ૨૪ (૨) હેઠળ સમાપ્ત થઈ હોવાનું માનવામાં આવે છે, દિલ્હીની NCT સરકાર અને અન્ય લોકોએ હાલની અપીલ દાખલ કરી છે.

૨. હાઈકોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા વિવાદિત ચુકાદા અને આદેશ પરથી એવું લાગે છે કે અહીં અપીલકર્તાઓ–મૂળ પ્રતિવાદીઓ વતી તે ચોક્કસ કેસ હતો કે વિવાદિત જમીનનો કબજો ૧૧.૦૭.૨૦૦૮ પર લેવામાં આવ્યો હતો.જો કે, ત્યારબાદ વાસ્તવિક કબજાના વિવાદમાં ગયા વિના, ઉચ્ચ અદાલતે રિટ પિટિશનને મંજૂરી આપી છે અને જાહેર કર્યું છે કે આ જમીનના સંદર્ભમાં સંપાદન

અધિનિયમ, ૨૦૧૩ની કલમ ૨૪ (૨) હેઠળ રદ થયું હોવાનું માનવામાં આવે છે, જે પુણે મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન અને અન્યો વિરુદ્ધ હરકચંદ મિસિરીમલ સોલંકી અને બીજાઓ, (૨૦૧૪) ૩ એસ. સી. સી. ૧૮૩ ના કેસ માં આ અદાલત ના નિર્ણય પર આધાર રાખે છે અને વળતર ચૂકવવામાં આવ્યું ન હોવાના આધારે.

૨.૧ પૂણે મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન અને બીજાઓ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આ અદાલતના નિર્ણય, જેના પર હાઈકોર્ટ દ્વારા આધાર રાખવામાં આવ્યો છે, તેને ઈન્દોર ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી વિરુદ્ધના કેસમાં આ અદાલતની બંધારણીય ખંડપીઠે નકારી કાઢ્યો છે. મનોહરલાલ અને અન્ય, (૨૦૨૦) ૮ એસ. સી. સી. ૧૨૯.ફકરા ૩૬૫ અને ૩૬૬ માં, આ અદાલતની બંધારણીય ખંડપીઠે નિરીક્ષણ કર્યું છે અને નીચે મુજબ ચુકાદો આપ્યો છેઃ–

“૩૬૫. પરિણામે, પૂણે મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનમાં નિર્ણય આપવામાં આવ્યો. [પૂણે મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન.વી. હરકચંદ મિસિરીમલ સોલંકી, (૨૦૧૪) ૩ એસસીસી ૧૮૩] ને આથી નકારી કાઢવામાં આવે છે અને અન્ય તમામ નિર્ણયો જેમાં પુણે મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનનો સમાવેશ થાય છે.[પૂણે મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન.વી. હરકચંદ મિસિરીમલ સોલંકી, (૨૦૧૪) ૩ એસસીસી ૧૮૩] ને

અનુસરવામાં આવ્યું છે, તેને પણ નકારી કાઢવામાં આવ્યું છે.શ્રી બાલાજી નગર રેસિડેન્શિયલ એસોસિએશનમાં આ નિર્ણય લેવામાં આવ્યો છે. [શ્રી બાલાજી નગર રહેણાંક સંગઠન વિરુદ્ધ ટી. એન. રાજ્ય, (૨૦૧૫) ૩ એસ. સી. સી. ૩૫૩] ને સારો કાયદો ઘડતો હોવાનું ન કહી શકાય, તેને નકારી કાઢવામાં આવે છે અને તેને અનુસરતા અન્ય નિર્ણયોને પણ નકારી કાઢવામાં આવે છે.ઇન્દોર ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી વિરુદ્ધ શૈલેન્દ્ર [(૨૦૧૮) ૩ એસ. સી. સી. ૪૧૨] માં, કલમ ૨૪ (૨) ની જોગવાઈના સંદર્ભમાં શું "અથવા" ને "ન" અથવા તો “અને "તરીકે વાંચવું પડશે તે વિચારણા માટે મૂકવામાં આવ્યું ન હતું.તેથી, વર્તમાન ચુકાદામાં થયેલી ચર્ચાને ધ્યાનમાં રાખીને તે નિર્ણય પણ પ્રવર્તે નહીં.

૩૬૬. ઉપરોક્ત ચર્ચાને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ આપીએ છીએઃ

૩૬૬.૧.કલમ ૨૪ (૧) (એ) ની જોગવાઈઓ હેઠળ, જો ૨૦૧૩ અધિનિયમની શરૂઆતની તારીખ ૧–૧–૨૦૧૪ પર ચુકાદો આપવામાં ન આવે, તો કાર્યવાહીમાં કોઈ વિલંબ થતો નથી.૨૦૧૩ના કાયદાની જોગવાઈઓ હેઠળ વળતર નક્કી કરવું પડશે.

૩૬૬.૨.જો ચુકાદો કોર્ટના વચગાળાના આદેશ દ્વારા આવરી લેવામાં આવેલા

સમયગાળાને બાદ કરતાં પાંચ વર્ષના સમયગાળાની અંદર પસાર કરવામાં આવ્યો હોય, તો પછી કાર્યવાહી ૨૦૧૩ અધિનિયમની કલમ ૨૪ (૧) (બી) હેઠળ ૧૮૯૪ અધિનિયમ હેઠળ પૂરી પાડવામાં આવેલી જોગવાઈ મુજબ ચાલુ રહેશે, જાણે કે તે રદ કરવામાં આવી નથી.

૩૬૬.૩.કબજો અને વળતર વચ્ચે કલમ ૨૪ (૨) માં વપરાયેલ શબ્દ "અથવા" ને "ન" અથવા "અને" તરીકે વાંચવો પડશે.૨૦૧૩ના કાયદાની કલમ ૨૪ (૨) હેઠળ જમીન સંપાદનની કાર્યવાહીમાં વિલંબ થયો હોવાનું માનવામાં આવે છે, જ્યાં ઉપરોક્ત કાયદાની શરૂઆત પહેલાં પાંચ વર્ષ કે તેથી વધુ સમયથી સત્તાવાળાઓની નિષ્ક્રિયતાને કારણે જમીનનો કબજો લેવામાં આવ્યો નથી કે વળતર ચૂકવવામાં આવ્યું નથી.બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જો કબજો લેવામાં આવ્યો હોય, વળતર ચૂકવવામાં આવ્યું ન હોય તો તેમાં કોઈ ખામી નથી.તેવી જ રીતે, જો વળતર ચૂકવવામાં આવ્યું હોય, કબજો લેવામાં આવ્યો ન હોય તો તેમાં કોઈ ખામી નથી.

૩૬૬.૪.૨૦૧૩ના કાયદાની કલમ ૨૪ (૨) ના મુખ્ય ભાગમાં "ચૂકવેલ" અભિવ્યક્તિમાં અદાલતમાં વળતરની થાપણનો સમાવેશ થતો નથી.ડિપોઝિટ ન કરવાનું પરિણામ કલમ ૨૪ (૨) ની જોગવાઈમાં આપવામાં આવ્યું છે, જો તે બહુમતી જમીન માલિકીના સંદર્ભમાં જમા કરવામાં ન આવ્યું હોય તો તમામ

લાભાર્થીઓ (જમીન માલિકો) ૧૮૯૪ના કાયદાની કલમ ૪ હેઠળ જમીન સંપાદન માટે જાહેરનામાની તારીખના રોજ ૨૦૧૩ના કાયદાની જોગવાઈઓ અનુસાર વળતર મેળવવા માટે હકદાર રહેશે. જો જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૮૯૪ની કલમ ૩૧ હેઠળની જવાબદારી પૂરી કરવામાં ન આવી હોય, તો ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૩૪ હેઠળ વ્યાજ આપી શકાય છે.વળતર (અદાલતમાં) જમા ન કરવાથી જમીન સંપાદનની કાર્યવાહીમાં વિલંબ થતો નથી.પાંચ વર્ષ કે તેથી વધુ સમય માટે બહુમતી ધારણકર્તા ના સંદર્ભમાં જમા ન કરવાના કિસ્સામાં, ૨૦૧૩ના અધિનિયમ હેઠળ વળતર "જમીનમાલિકો" ને ૧૮૯૪ના અધિનિયમની કલમ ૪ હેઠળ જમીન સંપાદન માટે જાહેરનામાની તારીખે ચૂકવવું પડશે.

૩૬૬.૫.જો કોઈ વ્યક્તિને ૧૮૯૪ના કાયદાની કલમ ૩૧ (૧) હેઠળ પ્રદાન કરાયેલ વળતર આપવામાં આવ્યું હોય, તો તે દાવો કરવા માટે તૈયાર નથી કે અદાલતમાં વળતરની ચુકવણી ન કરવાને કારણે અથવા જમા ન કરવાને કારણે કલમ ૨૪ (૨) હેઠળ સંપાદન સમાપ્ત થઈ ગયું છે.ચૂકવણી કરવાની જવાબદારી કલમ ૩૧ (૧) હેઠળ રકમને જમા કરાવવાથી પૂર્ણ થાય છે.જે જમીનમાલિકોએ વળતર સ્વીકારવાનો ઇનકાર કર્યો હતો અથવા જેમણે વધુ વળતર માટે સંદર્ભ માંગ્યો હતો, તેઓ દાવો કરી શકતા નથી કે સંપાદનની કાર્યવાહી ૨૦૧૩ અધિનિયમની કલમ ૨૪ (૨) હેઠળ સમાપ્ત થઈ ગઈ હતી.

૩૬૬.૬.૨૦૧૩ના કાયદાની કલમ ૨૪ (૨) ની જોગવાઈને કલમ ૨૪ (૨) ના ભાગ તરીકે ગણવામાં આવશે, કલમ ૨૪ (૧) (બી) ના ભાગ તરીકે નહીં.

૩૬૬.૭.૧૮૯૪ના કાયદા હેઠળ અને કલમ ૨૪ (૨) હેઠળ વિચાર્યા મુજબ કબજો લેવાની રીત તપાસ અહેવાલ/મેમોરેન્ડમ તૈયાર કરવાની છે.એકવાર ૧૮૯૪ના કાયદાની કલમ ૧૬ હેઠળ કબજો લેવા પર ચુકાદો પસાર થઈ ગયા પછી, ૨૦૧૩ના કાયદાની કલમ ૨૪ (૨) હેઠળ રાજ્યમાં જમીનનું વિનિવેશ કરવામાં આવતું નથી, કારણ કે એકવાર કબજો લેવામાં આવ્યો હોય તો કલમ ૨૪ (૨) હેઠળ કોઈ ચૂક થતી નથી.

૩૬૬.૮.૨૦૧૩નો કાયદો અમલમાં આવ્યો તે પહેલાં પાંચ વર્ષ કે તેથી વધુ સમય માટે કબજો લેવા અને વળતર ચૂકવવામાં તેમની નિષ્ક્રિયતાને કારણે સત્તાવાળાઓ નિષ્ફળ ગયા હોય, તો કલમ ૨૪ (૨) ની જોગવાઈઓ લાગુ પડે છે.પાંચ વર્ષની ગણતરીમાં અદાલત દ્વારા પસાર કરાયેલા વચગાળાના આદેશોના નિર્વાહના સમયગાળાને બાકાત રાખવો પડશે.

૩૬૬.૯.૨૦૧૩ના કાયદાની કલમ ૨૪ (૨) જમીન સંપાદનની પૂર્ણ થયેલી કાર્યવાહીની કાયદેસરતા પર સવાલ ઉઠાવવા માટે કાર્યવાહીના નવા કારણને

જન્મ આપતી નથી.કલમ ૨૪ ૨૦૧૩ અધિનિયમ એટલે કે ૧–૧–૨૦૧૪ ના અમલીકરણની તારીખે બાકી રહેલી કાર્યવાહીને લાગુ પડે છે.તે જૂના અને સમય–પ્રતિબંધિત દાવાઓને પુનર્જીવિત કરતું નથી અને સમાપ્ત થયેલી કાર્યવાહીને ફરીથી ખોલતું નથી અથવા જમીનમાલિકોને સંપાદનને અમાન્ય બનાવવા માટે અદાલતને બદલે કાર્યવાહીને ફરીથી ખોલવા માટે કબજો લેવાની રીત અથવા તિજોરીમાં વળતર જમા કરવાની રીત પર સવાલ ઉઠાવવાની મંજૂરી આપતું નથી."

૩. ઇન્દોર ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત કાયદાને હાથ પરના કેસની હકીકતો પર લાગુ કરીને અને ખાસ કરીને જ્યારે અહીં અપીલકર્તાઓ–મૂળ પ્રતિવાદીઓએ દાવો કર્યો હતો કે વિવાદીત જમીનનો કબજો ૧૧.૦૭.૨૦૦૮ પર લેવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે અધિનિયમ, ૨૦૧૩ની કલમ ૨૪ (૨) હેઠળ કોઈ ખામી હોવાનું માનવામાં આવશે નહીં. આ સંજોગોમાં, ઉચ્ચ ન્યાયાલય દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ વિવાદિત ચુકાદો અને આદેશ બિનટકાઉ છે અને તે રદબાતલ થવાને અને રદ કરવાને પાત્ર છે અને તે મુજબ તે રદબાતલ હોઈ તેને રદ કરવામાં આવે છે. વિવાદમાં મુકાયેલી જમીનના સંબંધમાં સંપાદનમાં કોઈ ખામી હોવાનું માનવામાં આવશે નહીં.હાઈકોર્ટ સમક્ષની મૂળ રિટ અરજી ફગાવી દેવામાં આવે છે.તે મુજબ વર્તમાન અપીલને મંજૂરી આપવામાં આવે છે.કોઈ ખર્ચ નહીં.

બાકી અરજી, જો કોઈ હોય તો, તેનો પણ નિકાલ કરવામાં આવે છે.

.....જે.

[એમ. આર. શાહ]

.....જે.

[મનોજ મિશ્રા]

નવી દિલ્હી;

૧૩ માર્ચ, ૨૦૨૩.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.